

Etablerad

Så skapas jobb för dem som i dag befinner sig långt från arbetsmarknaden

Förslag, erfarenheter och statistik från Västsverige

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING	2
SYFTET MED RAPPORTEN	2
OM RAPPORTEN	3
RÖSTER FRÅN GULLSPÅNG	3
FÖRSLAG SOM LYFTS FRAM AV FÖRETRÄDARE I GULLSPÅNG	9
RÖSTER FRÅN GÖTEBORG	9
KOMMENTARER FRÅN KOMMUNALRÅDET DARIO ESPIGA	10
KOMMENTARER FRÅN ARBETSFÖRMEDELAREN ANDERS PAULSSON	13
KOMMENTARER FRÅN LO-FÖRETRÄDARNA ANNA PALMÉR OCH STAFFAN LINDSTRÖM	14
FÖRSLAG SOM LYFTS FRAM AV FÖRETRÄDARE GÖTEBORG	15
ARBETSLÖSHETEN I VÄSTRA GÖTALANDS LÄN	16
ARBETSLÖSHETEN BLAND UTRIKES FÖDDA I VÄSTRA GÖTALAND – UPPDELAT EFTER KÖN, VISTELSETID M.M.	18
TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER	20
KONKRETA FÖRSLAG FRÅN LO	22
SKRIFTLIGA KÄLLOR	25
BILAGA 1	26
BAKGRUNDSFAKTA OM ETABLERINGSREFORMEN	26

Sammanfattning

Etablering på arbetsmarknaden handlar ganska lite om ursprung eller bostadsort utan i första hand om kompetenser. Självklart spelar kunskap i det svenska språket stor roll för att etablera sig på svensk arbetsmarknad. Det finns dock en stor risk att alla utrikes födda anses ha svårt att etablera sig när den största nackdelen på arbetsmarknaden både för inrikes och utrikes födda är avsaknad av gymnasiekompetens. Det är viktigt att bli bättre på att se varje arbetslös persons individuella förutsättningar till jobb och förbättra dessa.

Det råder stor samsyn mellan de som är aktiva för att skapa förutsättningar för fler och de utredningar som LO har gjort. Verktygen för etablering på arbetsmarknaden finns.

1. Det måste finnas jobb. Det är idag gott om arbeten att söka men få som är kvalificerade att söka dem. Därför måste det till individuella åtgärder och samverkan mellan samhällets olika aktörer för att öka kompetensen på specifika yrkesområden.
2. För nyanlända svenskar gäller att den kompetens de för med sig kan användas genom kartläggning, validering och komplettering. Språkutbildningen för nyanlända behöver utvecklas. Tiden från ankomst till etablering måste kortas.
3. Alla ska ha möjlighet att nå gymnasiekompetens, därför krävs alternativa studieformer och speciallösningar.
4. Bostadsbristen påverkar möjligheten till att flytta dit arbete finns. Infrastrukturen behöver möta behovet av att pendla mellan jobb och bostad.
5. Både offentliga och privata arbetsgivare behöver ta större socialt ansvar och minska den strukturella diskrimineringen.

Att många står utanför arbetsmarknaden under lång tid innebär en maktförskjutning där arbetsgivarorganisationer och borgerliga politiker vill påverka samhället mot sämre anställningsvillkor och mindre trygghet på arbetsmarknaden genom att minska kollektivavtalens värde.

Förutom gymnasiekompetens är också tiden en person vistats i Sverige avgörande för sysselsättningsgraden. Det tar generellt längre tid för nyanlända kvinnor att etablera sig på arbetsmarknaden. En av anledningarna är att etableringsstöden inte gäller anhöriginvandrare till nyetablerade som inte är flyktingar, detta är ofta kvinnor. Det finns alltså en jämställdhetsproblematik vid inträdet till svensk arbetsmarknad.

Syftet med rapporten

Syftet med denna rapport är att stimulera diskussionen om inträdet på arbetsmarknaden i Västsverige – och i synnerhet för dem som i dag befinner sig långt från arbetsmarknaden. Rapporten gör inte anspråk på att vara heltäckande, snarare är syftet att ge ett underlag för fortsatt diskussion och förslag till åtgärder

Fokus är den grupp som befinner sig långt från arbetsmarknaden. Överrepresenterade i denna grupp är bland annat personer som saknar gymnasieutbildning och nyanlända flyktingar och anhöriginvandrare.

Rapporten bygger på tre former av källor:

- Intervjuer med politiker, arbetsförmedlare, fackligt aktiva med flera i Göteborg och Gullspång.
- Statistik om arbetsmarknaden i Västsverige. Statistiken som gäller utrikes födda på arbetsmarknaden i Västsverige har i huvudsak tagits fram av LO Västsverige genom PM:et ”Statistikunderlag: Utrikes föddas etablering på arbetsmarknaden”. Den mer övergripande statistiken om arbetsmarknaden i Västsverige är hämtad direkt från SCB och Arbetsförmedlingen.
- De teoretiska resonemangen bygger i huvudsak på de tankegångar som presenteras i rapporten ”Etablering i skuggan av hög arbetslöshet, skillnadsskapande och migrationseffekter”, författad av LO-utredaren Ulrika Vedin.¹

Rapporten innehåller många konkreta förslag. Det handlar dels om förslag som praktiseras eller som lyfts fram av politiker och fackligt aktiva i Västsverige, dels om förslag som härstammar från LO:s kongressrapport ”Vägen till full sysselsättning och rättvisare löner” samt från ovan nämnda rapport skriven av Ulrika Vedin.

Om rapporten

Rapporten är ett samarbete mellan LO-distriktet i Västsverige och LOs projekt ”Alla kan göra något” som syftar till att motverka främlingsfientlighet och diskriminering.

Huvudförfattare är Mats Wingborg.

Arbetet har gjorts under hösten 2015 och består av research, statistikpaket och intervjuer med personer i Gullspång och Göteborg som sammanförts med LOs slutsatser i närliggande ämnen.

Tanken är att visa att det råder stor samstämmighet mellan teori och praktik kring vad som behövs för bättre etablering på arbetsmarknaden för de grupper som står långt ifrån idag, samtidigt som förståelsen ökar med praktiska exempel.

Röster från Gullspång

Fakta om Gullspång

Befolkning	5240 invånare	
Medianinkomst (2013):	211 868 kr	(Sverigemedel: 248 868)
Andel högskoleutbildade (2014)	10,7 %	(Sverigemedel: 25,1 %)
Andel förtidspensionärer (2014)	9,9 %	(Sverigemedel: 5,9 %)
Statsbidrag per inv (2014)	15 036 kr	(Sverigemedel: 8 178 kr)

¹ LO, 2015

Kommunens kostnader per inv (2014) 50 106 kr

(Sverigemedel: 47 405 kr)

Källa: Ekonomifakta, 2015

Gullspångs kommun ligger i Västra Götalands län. De två största tätorterna i kommunen är Gullspång och Hova. Kommunen har en lång strandlinje mot Väneren och i kommunen ligger också sjön Skagern. Gullspång har en lång industriell tradition. Vattenkraften som startade i Gullspångsälven i början av 1900-talet bidrog till att revolutionera svensk industri. Socialdemokraterna är kommunens största parti, tillsammans med Centerpartiet styr man kommunen.

Gullspång är en liten kommun med en befolkning på 5 240 invånare. I många avseenden skiljer sig Gullspång från den genomsnittliga kommunen. Särskilt viktigt i detta sammanhang är att arbetslösheten för närvarande är 11,4 procent mot 8 procent i landet i stort. Även när det gäller förvärvsfrekvensen bland vuxna råder ett glapp mot övriga landet, den är 73,2 procent i Gullspång jämfört med 77,1 procent i hela riket.

Andelen småföretagare är emellertid hög i Gullspång. Sammantaget är 9,1 av den vuxna befolkningen i kommunen egna företagare, mot 6,7 procent i hela landet. Det finns många kategorier av företag i Gullspång, en stor grupp är jord- och skogsbruk, bland annat i området kring Hova.

En annan påfallande skillnad är att utbildningsnivån i genomsnitt är lägre i Gullspång än i övriga landet. I Gullspång har 10,7 procent av den vuxna befolkningen en högskoleutbildning mot 25,1 procent i hela landet.

Arbetsmarknaden domineras av några stora arbetsgivare

Camilla Hjelman, ekonomisk handläggare vid LO-distriktet i Västsverige, beskriver kommunens arbetsmarknad.

– Den största arbetsgivaren är kommunen (525 anställda), därefter kommer Moelven AB (125 anställda). Den tredje största arbetsgivaren är Nimoverken (101 anställda), ett Europealedande företag som tillverkar torkskåp och vapensåp. Ytterligare ett företag som bör nämnas är Partex AB (65 anställda). Partex utvecklar och tillverkar märksystem för alla typer av ledningar, kablar, rör och elektriska komponenter. Företaget har sitt huvudkontor i Gullspång och dotterbolag i England, Frankrike, Tyskland, Polen, USA och Indien.

– Det finns inte många lediga jobb i kommunen. Vi har heller ingen gymnasieskola här. De ungdomar som studerar vidare försvinner till någon av grannkommunerna, senare är det en del som flyttar tillbaka och söker jobb. Störst möjlighet att få jobb har de som är vårdutbildade och är intresserade av att arbeta inom äldreomsorgen. Där skriker man efter undersköterskor. Annars är det tuftt.

”Äldreomsorgen skriker efter undersköterskor.”
- Camilla Hjelman

Camilla Hjelman berättar också att Gullspång är en utpräglad utpendlarkommun. Ganska många som bor i Gullspång arbetar i kringliggande kommuner, framför allt Mariestad, Kristinehamn och Töreboda, men även Laxå och Degerfors.

– Det betyder att vi också drabbas av neddragningar i andra kommuner, som Electrolux stängning av fabriken i Mariestad.

Monica Högberg arbetar med arbetsmarknadsfrågor i Gullspåns kommun, framför allt med stöd till långtidsarbetslösa. Även hon understryker att det enklaste sättet att få jobb är att börja jobba inom äldreomsorgen. Där behövs arbetskraft.

– En möjlighet är att pendla till Lidköping för att utbilda sig till undersköterska. När man tagit examen kommer det vara lätt att hitta ett arbete i Gullspång.

– Det är inte enkelt för ungdomar att få jobb, även om ungdomsarbetslösheten har sjunkit en aning. Därför behövs olika former av åtgärder och subventioner.

*”Det är inte enkelt för ungdomar att få jobb, även om ungdomsarbetslösheten har sjunkit en aning.”
- Monica Högberg*

En grupp som erbjuds kommunala instegsjobb är de nyanlända som uppnått en grundläggande nivå när det gäller kunskaper i svenska.

– De får ett instegsjobb där man varvar jobb och fortsatta studier. För tillfället har vi 15 instegsjobb i kommunen.

Utmaningen är att hitta jobb till dem som varit utanför arbetsmarknaden länge

Den största utmaningen, menar Monica Högberg, är att hitta vägar ut i arbetslivet för den grupp som varit arbetslösa länge.

– De flesta av dessa är äldre, lågutbildade och uppväxta här i Gullspång. Några har också olika former av sociala problem. Men min bild är att de flesta klarar mer än vad de tror bara de får en chans. Problemet är att de flesta inte får någon chans.

– Att bo i ett litet samhälle kan för en grupp som dessa människor vara både positivt och negativt. Till det positiva hör den sociala tryggheten. Till det negativa att det är svårt att vara anonym, det är svårt att dölja sociala problem.

– För att komma in i arbetslivet skulle det behövas mer av aktivt anställningsstöd. Sedan kan det ändå finnas vissa möjligheter, några har exempelvis fått jobb på det sociala kooperativet Laxen, där en del av de anställda har olika stöd.

Monica Högberg konstaterar samtidigt att det kan vara svårt för personer som är högutbildade att få jobb i kommunen. Det är också en orsak till att många av de ungdomar som skaffar sig en högskoleutbildning permanent flyttar från kommunen.

– Vi anställer lärare och sjuksköterskor och det finns en del högutbildade tekniker och administratörer vid företag som Moelven och Nimoverken, men så många fler handlar det inte

om. Utbildningsnivån är låg i kommunen, men det finns samtidigt ganska få jobb som kräver högskoleexamen.

Migrationsverket har nyligen slutit ett avtal med en privat uthyrare av bostäder och öppnat ett asylboende i kommunen med 58 platser. Samtliga platser fylldes omedelbart. Därutöver driver Gullspångs kommun tre boenden för ensamkommande flyktingbarn. Gullspång har lång erfarenhet av att arbeta med ensamkommande flyktingbarn och många representanter från andra kommuner har rest till Gullspång för att göra studiebesök. De ensamkommande flyktingbarnen kommer från många länder, såsom Afghanistan, Eritrea och Somalia. Kommunen har också tagit emot fler väldigt unga flyktingbarn, några har inte varit äldre än tio år. Av de ensamkommande flyktingbarnen är ungefär lika många pojkar som flickor.

För asylboendet och boendet för ensamkommande flyktingbarn får Gullspång statligt stöd. Monica Högberg säger att flyktingmottagandet har öppnat för jobb för utrikes födda i kommunen, det vill säga personer som tidigare själva kommit som flyktingar.

– Vi behöver anställa personer som behärskar de asylsökandes språk. På så sätt blir tidigare flyktingar en bro in i samhället för nyanlända flyktingar.

– I går anställde jag en person på 75 procent som tidigare kom hit som flykting. Nu får han jobba som språkstöd för nyanlända. Asylmottagandet har blivit en väg in på arbetsmarknaden för personer som tidigare själva varit asylsökande.

Utöver svenskundervisningen genom sfi har kommunen gjort egna satsningar för att förbättra de nyanländas kunskaper i svenska och för att främja integrationen. Bland annat driver kommunen ett så kallat språkcafé, en samlingsplats där personer med nystartsjobb arbetar.

En orsak till att det är svårt för nyanlända att komma in på arbetsmarknaden är att det förekommer etnisk diskriminering. Det har bland annat LO visat i en rad rapporter. Monica Högberg säger dock att hon inte har någon känsla av att etnisk diskriminering är ett stort problem i Gullspång.

Ann-Christine Erlandsson är socialdemokrat och ordförande i kommunfullmäktige i Gullspång. Hon pekar på att en möjlighet att komma ut i arbetslivet är att starta eget företag. I centrum i Gullspång har det också öppnat en rad nya verksamheter, ofta av personer som är utrikes födda. Hon nämner bland annat en thai-restaurang, en frisör, en ny butik och ett företag som bedriver catering. Under en period fanns också en massör på orten, men den verksamheten har flyttat till Skövde.

– Sedan måste alla företag få avsättning för sina produkter för att överleva. Det blir lätt en god eller ond cirkel, med hög sysselsättning ökar efterfrågan på varor och tjänster och med låg sysselsättning minskar efterfrågan. Just därför kan det behövas stimulanser för att få fart på hjulen. Det skulle exempelvis kunna handla om statliga investeringar, säger Ann-Christine Erlandsson.

Få av de etablerade företagen i Gullspång expanderar och nyanställer.

Andelen företagare är hög i Gullspång, det startas också nya företag, men andelen nystartade företag är trots allt lägre än riksgenomsnittet. Ett annat problem är att ganska få av de etablerade företagen expanderar och nyanställer.

Politikern Ann-Christine Erlandsson konstaterar också att det är ont om statliga jobb i kommunen. Hon säger att mycket av den tidigare statliga verksamheten har försvunnit från kommunen.

– Det finns inte längre någon arbetsförmedling här och inte någon försäkringskassa. Posten stängde i maj och poliskontoret är borta, även om polisen kommer till orten i en husbil varje tisdagskväll. De enda statligt anställda som finns i kommunen är de som jobbar på Systembolaget.

– Avsaknaden av statlig närvaro kan skapa en känsla av att kommunen lämnas i sticket. Staten retirerar och vi får själva lösa våra problem.

I en gul tegelbyggnad vid småbåtshamnen har det sociala kooperativet Laxen sitt kontor. I byggnaden finns en loppis som drivs av kooperativet, en lokal för sömnad och en verkstad som bland annat lagar dressiner. I kooperativet finns ett knappt tiotal anställda, en del av dem har olika former av offentliga lönestöd, andra tjänster är helt finansierade av kooperativet. Det kooperativa företaget har skapat en möjlighet för nyanlända och långtidsarbetslösa att komma in på arbetsmarknaden, även om det är ganska få, totalt sett, som fått jobb genom kooperativet. Kooperativet är juridiskt självständigt från kommunen men utför en del uppdrag åt kommunen. Även många småföretag och privatpersoner anlitar kooperativet, bland annat för gräsklippning och snöskottning.

Moelven expanderar men anställer inte fler

I Otterbäcken i Gullspångs kommun har Moelven AB sin anläggning. Vid ingången tar produktionschefen Arne Carlström emot. Han visar runt i fabriken, den enda i Sverige som tillverkar plywood av gran och furu. Försäljningen sker främst till byggföretag i Skandinavien och i viss mån till övriga Nordeuropa.

Moelven AB. Foto: www.moelven.com

Fabriken har funnits länge på orten. Under 1970-talet kom många arbetskraftsinvandrare från Finland och forna Jugoslavien för att arbeta vid fabriken. På den tiden fanns till och med ett skiftlag som kallades för ”finnskiftet” och ett som kallades för ”Jugoslavienskiftet”. Under 1970-talet kom flyktingar från Chile som fick jobb på fabriken. De flesta som jobbar på fabriken är män, men andelen kvinnor har ökat något. I dag är ungefär 30 procent av kvinnor.

I juni 2011 köpte det norska företaget Moelven AB fabriken. Det blev också starten för en rad nya investeringar.

– Anläggningen går bra och företagsledningen vill satsa på att utveckla och modernisera produktionen. Hittills har Moelven investerat 60 miljoner i nya maskiner. Det betyder att den första etappen i moderniseringen är genomförd. Snart kommer startpunkten för den andra etappen av investeringar.

Moelvans investeringar lovar gott för företagets framtid i Gullspång. Men det behövs inte längre lika många anställda. Antalet anställda har minskat i relation till hur mycket man producerar. I delar av fabriken är det till och med ganska tomt på personal förutom ett antal bemannade truckar som kör

Moelvans investeringar lovar gott för företagets framtid i Gullspång. Men det behövs inte längre lika många anställda.

runt. Ökad produktivitet är ett tecken på framgång. Det betyder att samhället blivit mer effektivt och att företagets konkurrenskraft ökat. Men i det här fallet är också konsekvensen att det inte blir fler jobb på Moelven i Gullspång.

– Utan investeringar skulle företag riskera att slås ut helt. Det är väldigt positivt att företaget vill satsa.

I takt med att Moelven har moderniserat produktionen har också innehållet i arbetena förändrats. Tidigare var jobben mer eller mindre helt manuella. Nu innebär jobbet allt oftare att arbetarna styr maskinerna från en dataskärm, det kräver en del nya kunskaper. För att klara det har företaget framför allt vidareutbildat personalen.

– Sedan har vi olika ekonomer och specialister som arbetar med administrationen. Flera av dessa tjänstemän pendlar till Gullspång från kommuner som Skövde, Hallsberg och Kristinehamn, säger Arne Carlström.

Det socialdemokratiska kommunalrådet i Gullspång, Carina Gullberg, försöker att driva en aktiv politik för att klara sysselsättningen på orten. Det handlar bland annat om samverkan med det lokala näringslivet, utbyggnad av bredband och satsningar på turism. Men Carina Gullberg menar att det också behövs statliga initiativ.

– Vi borde få en närvarande arbetsförmedling igen. Ibland behöver människor på orten vidareutbilda sig för att komma in på den lokala arbetsmarknaden. Då blir de hänvisade till utbildningar i andra kommuner, som Lidköping. Vi borde kunna skraddarsy fler utbildningar här i samarbete med lokala företag.

Carina Gullberg har också förslag på hur det ska bli enklare för nyanlända att komma in på arbetsmarknaden.

”Många välutbildade flyktingar får vänta orimligt länge på att komma in på arbetsmarknaden. Det är ett slöseri för samhället och för den enskilda individen.”

- Carina Gullberg

– Många flyktingar som kommer till Sverige i dag är välutbildade. Det gäller inte minst många av dem som kommer från Syrien, men det tar alldeles för lång tid att validera examen och yrkeslegitimationer. Många får vänta orimligt länge. Det är ett slöseri för samhället och dåligt för den enskilda individen.

Många mindre kommuner i Sverige har få lediga jobb men en hel del tomma bostäder. Gullspång har dessvärre både få lediga jobb och få tomma bostäder.

– Befolkningen har minskat det senaste årtiondet, även om det har skett en viss ökning av invånarantalet det senaste året. Samtidigt har många gamla bostäder rivits. För att klara sysselsättningen behöver vi alltså fler bostäder. Vi behöver också en större rotation i boendet. Många äldre bor kvar i stora hus därför att det saknas småhus och lägenheter. Fler mindre bostäder skulle kunna frigöra fler större bostäder.

Trots många dystra siffror tror Carina Gullberg på Gullspång. Hon menar att det finns goda förutsättningar för det lokala näringslivet att utvecklas om det integrerar bättre med övriga Västsverige.

– Men det kräver bland annat en tätare och mer effektiv kollektivtrafik, säger Carina Gullberg.

Förslag som lyfts fram av företrädare i Gullspång

- Instegsjobb där deltagarna varvar arbete och studier.
- Anställningsstöd för personer som varit utanför arbetsmarknaden under mycket lång tid.
- Aktiv integrationspolitik i samverkan med det civila samhället. Exempelvis i form av språkcaféer som både är en samlingsplats för lokala medborgare och nyanlända och där personer med nystartsjobb arbetar.
- En statlig politik som tar ansvar för mindre kommuner och att all service inte försvinner.
- En aktiv politik som samverkar med det lokala näringslivet. En idé är att skräddarsy utbildningar i samarbete med det lokala näringslivet. En annan idé är att satsa på ökad turism.
- Utbyggnad av infrastruktur, som bredband och kollektivtrafik.
- Snabbare validering av nyanländas betyg och examen.
- Bostadsbyggande och bättre rotation på bostadsmarknaden, vilket skulle frigöra större bostäder.
- Samverkan inom regionen genom bättre kollektivtrafik och infrastruktur skulle skapa större möjligheter för pendlare.

Röster från Göteborg

Fakta om Göteborg

Befolkning	544 285 invånare	
Medianinkomst (2013):	245 780 kr	(Sverigemedel: 248 868)
Andel högskoleutbildade (2014)	32,9 %	(Sverigemedel: 25,1 %)
Andel förtidspensionärer (2014)	5,4 %	(Sverigemedel: 5,9 %)
Statsbidrag per inv (2014)	6 079 kr	(Sverigemedel: 8 178 kr)

Kommunens kostnader per inv (2014) 47 677 kr (Sverigemedel: 47 405 kr)

Största offentliga arbetsgivaren: Göteborgs kommun, 34 525 anställda (nov, 2014)

Största privata arbetsgivaren: Volvo personvagnar, 11 675 anställda (nov, 2014)

Källa: Ekonomifakta, 2015

I Göteborgs kommun ökar sysselsättningen. Däremot minskar inte antalet personer som befinner sig långt från arbetsmarknaden. För att bryta arbetslösheten krävs särskilda insatser för denna grupp. Denna fråga är utgångspunkten för samtal med kommunalrådet Dario Espiga (S), Anders Paulsson vid Arbetsförmedlingen samt Anna Palmér och Staffan Lindström vid LO-distriktet i Västsverige.

Kommentarer från kommunalrådet Dario Espiga

– Det viktiga är att skapa jobb. Utan jobb kan människor skrika sig hesa om att förbättra integrationen, det kommer ändå inte att lyckas, säger Dario Espiga, socialdemokratiskt kommunalråd i Göteborg med ansvar för arbetsmarknad och vuxenutbildning.

Dario Espiga understryker att gruppen som befinner sig långt från arbetsmarknaden består av flera kategorier. Dels handlar det om långtidsarbetslösa, dels om personer som av olika skäl tidigare inte har sökt jobb men som nu försöker komma ut i arbetslivet. Många av dessa har fått försörjningsstöd under en längre tid.

– Vi ser också att flera grupper är överrepresenterade i denna kategori. Det handlar om nyanlända, ungdomar som saknar gymnasieutbildning, personer med funktionsnedsättning och de som varit sjukskrivna under en lång period.

– Det stora problemet är inte att människor fastnat i ett beroende av försörjningsstöd, utan att de är arbetslösa.

”Det stora problemet är inte att människor fastnat i ett beroende av försörjningsstöd, utan att de är arbetslösa.”
- Dario Espiga

Espiga har i sin roll som ledamot i kommunstyrelsen varit med och omorganiserat arbetet i Göteborg för att skapa en effektivare politik för dem som befinner sig långt från arbetsmarknaden. Numera finns en politisk nämnd som ansvarar för både arbetsmarknad och vuxenutbildning, något som Espiga ser som en stor fördel.

– Frågorna går hand i hand. En av de stora satsningarna, som vi genomfört under det senaste året, är att ändra utbudet av vuxenutbildningarna. Vi har lyssnat på vad näringslivet behöver. Sedan har vi skapat ett antal korta program för att underlätta inträdet i arbetslivet.

De korta och flexibla utbildningarna som Espiga nämner har bidragit till att flera som varit utanför arbetsmarknaden under lång tid fått ett arbete. Han berättar att det bland annat har handlat om att förse Volvo Cars och olika underleverantörer till bilindustrin med operatörer och truckförare.

– När det gäller operatörer utbildade vi unga arbetslösa. En del hade också kunskaper och examen från andra länder som behövde valideras och i vissa fall kompletteras. När det gäller truckförare behövdes fler som hade utbildning i att köra med släp. För att klara dessa behov

genomförde vi utbildningar på sju–åtta veckor. Totalt kunde 470 personer gå från arbetslöshet till jobb. Nu ser vi att det finns ett behov av fler utbildade kockar. Även där gör vi satsningar på kortare och kompletterande utbildningar. Sedan finns stora behov inom byggsektorn och inom välfärdsområdet, inte minst inom äldreomsorgen.

– Hela den här satsningen kallar vi för ”flexication”. Idén är att lyssna på arbetsgivarnas behov och att skraddarsy kortare utbildningar. Men vi har också en idé om ett livslångt lärande utifrån vad den enskilde står och vill i framtiden.

Flexication: Att lyssna på arbetsgivarnas behov och skraddarsy kortare utbildningar.

Bakom tanken med flexication ligger också att utbildningarna för arbetslösa måste individualiseras och att många kan komma ut på arbetsmarknaden utan att gå utbildningar som tar flera år. Espiga pekar också på att det behövs en bättre samordning mellan olika myndigheter och förvaltningar som arbetar med långtidsarbetslösa. Av exakt det skälet bygger nu Göteborg upp fyra så kallade kompetenscenter i Göteborg. Den första pilotverksamheten ska öppna i Gamlestaden nu i höst och de tre övriga öppnar sina verksamheter under hösten 2016. De ska finnas i Angered, Hisingen och Västra Frölunda.

– Tanken är att samla kompetens på ett ställe, det vill säga Förvaltningen för arbetsmarknad och vuxenutbildning, Arbetsförmedlingen, socialtjänsten och näringslivet. Tanken är att även ha en nära samverkan med folkhögskolorna, det civila samhället och fackliga organisationer. Nu kommer den enskilda individen inte behöva gå runt till en massa olika ställen. Om exempelvis Arbetsförmedlingen föreslår kompletterande utbildning så kommer de utbildningsansvariga att finnas i rummet bredvid.

– Jag uppskattar att det finns omkring 3 200 personer i Göteborg som varit utanför arbetsmarknaden en längre tid och som kommer att söka stöd vid dessa kompetenscenter. Ambitionen är att kraftsamlingen ska fungera som en trampolin ut i arbetslivet, till praktikplatser, traineejobb, fasta anställningar och vuxenutbildning.

Vid varje kompetenscenter kommer kommunen att ha cirka 15 anställda, därutöver ska det finnas personal från de olika berörda myndigheterna och förvaltningarna.

Under förra mandatperioden, då Espiga hade det politiska ansvaret för sociala frågor, tog han initiativ till en reform som innebär att alla som fått försörjningsstöd under nio månader får möjlighet att läsa in gymnasiekompetensen med bibehållet försörjningsstöd.

– Vi har ett särskilt fokus på unga och familjeförsörjare. När dessa grupper höjer sin kompetensnivå påverkas också andra positivt, det blir ringar på vattnet.

Under hösten 2015 kommer Göteborgs stad att anordna ett möte med fackliga organisationer i Göteborg. Den centrala frågan kommer att vara hur man ska underlätta för människor att få sitt första jobb.

– När människor har kommit in på arbetsmarknaden öppnas nya möjligheter. Det första steget är avgörande. Det gäller att hitta en plattform. Sedan kan man vidareutbilda sig.

– Här gäller det också att hitta nya ingångar. I Göteborg finns brist på både vårdbiträden och undersköterskor. Samtidigt finns många nyanlända med erfarenhet av dessa yrken. Här måste vi snabba på systemen med validering. Vi behöver också kunna erbjuda kortare utbildningar på sex till åtta veckor som ger möjlighet till inträde till vårdjobben. Dessa kortare kurser bör sedan kunna kompletteras med andra utbildningar. Ett annat centralt spår för Espiga är att Göteborgs kommun måste bli mer öppet.

– På den punkten kan vi också vara självkritiska.

Det är inte alltid som vi varit så bra som arbetsgivare. I linje med detta har det röd-gröna styret varit med och drivit igenom att kommunen ska ta social hänsyn vid minst hälften av alla

upphandlingar. Det betyder konkret att kommunen ställer krav vid upphandlingen på att vissa av de företag som anlitas exempelvis ska anställa personer som varit utanför arbetsmarknaden under en längre tid.

– Ett konkret exempel på hur det kan fungera är när kommunen upphandlade städning av kommunala fastigheter i Gårdsten. Då sökte städföretaget efter arbetskraft i den egna stadsdelen. Företaget utbildade också personal som inte hade tidigare erfarenhet av städjobb. Det bidrog både till att få in nya personer på arbetsmarknaden och till att skapa en lokal förankring.

Satsningarna på att underlätta för dem som står långt från arbetsmarknaden att få ett första jobb hänger också samman med hur gymnasieskolan fungerar. Det finns ett starkt samband mellan arbetslöshet och avsaknaden av gymnasieutbildning. Ett problem är att allt fler elever lämnar grundskolan med underkänt i ett eller flera ämnen vilket kan innebära att de inte är behöriga att söka till gymnasieskolan. Andra är väldigt skoltrötta och avbryter sina studier även om de kommer in i gymnasieskolan.

En särskilt utsatt grupp är de nyanlända flyktingbarn som börjar i skolan direkt i exempelvis årskurs fem eller sju. Av dessa är det särskilt många som inte blir behöriga till gymnasieskolan. Det leder till att dessa ungdomar sedan får svårt att etablera sig på arbetsmarknaden och till att integrationen inte lyckas.

– Här finns också en socioekonomisk aspekt. Det är en enormt stor skillnad mellan betygsnivåerna i olika stadsdelar. Göteborg är extremt segregerat. Alla elever har inte samma möjligheter, möjligheterna är beroende av var man växer upp och vilken utbildningsnivå ens föräldrar har. Att minska de sociala klyftorna betyder att skapa mer likvärdiga möjligheter att komma ut i arbetslivet.

Dario Espiga har flera förslag på hur skolan ska förbättras. Han vill se mer av extra stöd till nyanlända elever. Han vill att grundskolan ska bli tioårig för de barn som anländer relativt sent in i skolan rent åldersmässigt och han vill göra nya satsningar inom sfi.

”Ett annat centralt spår är att Göteborgs kommun måste bli mer öppet.”
- Dario Espiga

– En del av sfi-undervisningen borde vara arbetsplatsförlagd. De hade vi tidigare, det systemet behöver vi återinföra. Det skulle ge en mer naturlig kunskapsinhämtning och en bättre förankring i arbetslivet, säger Dario Espiga.

Kommentarer från arbetsförmedlaren Anders Paulsson

– Jobben ökar i Göteborg. Fram till vecka 40 i år hade det kommit 65 000 nya arbetstillfällen till Arbetsförmedlingen i Göteborg. Det är 20 000 fler jämfört med i fjol. Samtidigt har vi fått en alltmer tudelad arbetsmarknad i kommunen. Gruppen som befinner sig långt från arbetsmarknaden ökar trots att den totala arbetslösheten har sjunkit, säger Anders Paulsson, biträdande områdeschef på Arbetsförmedlingen i Göteborg.

Anders Paulsson exemplifierar med situationen för ungdomar. Han hävdar att ungdomar i allmänhet är arbetslösa under relativt korta perioder, men att de som saknar gymnasieutbildning har svårt att komma in på arbetsmarknaden.

– Bilden är liknande när det gäller de nyanlända flyktingarna. Av dem har drygt hälften en gymnasieutbildning eller motsvarande. Om de får hjälp med validering kommer de ha stora möjligheter att komma in på arbetsmarknaden. För flyktingar med kort utbildning, ibland bara några få år, är det betydligt svårare. Utan stora satsningar på utbildningar kommer många av dessa att hamna utanför arbetsmarknaden under en lång tid.

För de mest utsatta grupperna behövs olika former av stödåtgärder, menar Anders Paulsson. Han nämner bland annat jobb- och utvecklingsgarantin som riktar sig till dem som stått utanför arbetsmarknaden en längre tid. Den innehåller bland annat coachning, jobbsökaraktiviteter, arbetspraktik och arbetsträning.

Ibland finns också behov av någon form av anställningsstöd. Det innebär att arbetsgivaren får ekonomiskt stöd för att anställa någon som av olika skäl har svårt att komma in på arbetsmarknaden.

– Extratjänster är en ny form av anställningsstöd som införs under hösten. Tjänsterna kommer att vara inom välfärden och även innefatta studier på 25 procent. Det ger både meriter och stärker personernas möjlighet till en fast förankring på arbetsmarknaden. Så snart en person varit ute i arbetslivet finns en referens att hänvisa till när man söker ett nytt jobb.

Ett aktuellt initiativ, som Anders Paulsson nämner, är ”Delegationen för unga till arbete”. Delegationen är tillsatt av regeringen och ska verka för att arbetsmarknadspolitiska insatser mot ungdomsarbetslöshet får större genomslag på lokal nivå. Ett resultat av delegationens arbete hittills är att många av landets kommuner, däribland Göteborg, har undertecknat avsiktsförklaringar tillsammans med Arbetsförmedlingen om att gemensamt minska ungdomsarbetslösheten.

En fråga som lyfts av delegationen är att det måste finnas olika alternativa studievägar för unga personer. De som blir skoltrötta och avbryter sina gymnasiestudier får inte bli utestängda från vidare studier.

– En sådan alternativ studieform är folkhögskolan. Men det behövs också olika korta utbildningar som kan skapa vägar in på arbetsmarknaden. Här har Göteborgs kommun åtagit sig att följa upp ungdomar mellan 16 och 24 år som inte har skaffat sig en gymnasieutbildning. Vi ska stödja dessa ungdomar genom att erbjuda olika former av praktikplatser, arbetsmarknadsåtgärder och utbildningar.

*”Det är avgörande att människor får en förankring på arbetsmarknaden.”
- Anders Paulsson*

Det avgörande, menar Anders Paulsson, är att människor får en förankring på arbetsmarknaden.

– Även kortare jobb och praktikplatser kan vara en väg in i arbetslivet. Sedan tror jag att vi ibland behöver fundera på om det är nödvändigt att ha klarat de formella studievägarna för att få börja inom ett yrke. En del av de nyanlända som kommer till Sverige har stor praktisk erfarenhet av exempelvis skogs- och jordbruk samtidigt som de har en låg formell utbildningsnivå. När det gäller dessa borde vi kanske öppna för en större flexibilitet, exempelvis genom kortare kompletterande utbildningar som skapar en väg till arbetslivet. Detta gäller också en del kvalificerade yrken. Nu växer ungdomskullarna och vi står inför en kommande lärarbrist. Flera av de nyanlända är lärare i olika ämnen. Med praktik och kompletterande utbildning skulle de kunna arbeta, men för att klara det krävs en medveten satsning.

– Sedan är ett bekymmer att det saknas bostäder i de expansiva storstadsregionerna. För att kunna tillsätta jobben behövs det också byggas fler bostäder.

När det gäller nyanlända flyktingar är en av de stora utmaningarna, enligt Anders Paulsson, att korta handläggningstiderna. Redan i mitten av hösten 2015 står det klart att Sverige under 2015 tagit emot fler asylsökande än något år tidigare. Det har skapat ett hårt tryck på Migrationsverket. I dag är den genomsnittliga tiden för handläggningstiden för ett asylärende 13–15 månader.

– Det betyder att även yrkesutbildade personer måste gå och vänta samtidigt som det råder brist på personal inom exempelvis vården. Sedan tycker jag det är oerhört viktigt att trycka på företag att anställa fler nyanlända. Företagen har ett ansvar för att vi ska klara integrationen, men företagen har också mycket att vinna på att använda sig av de nyanländas kompetens.

Även civilsamhället har ett stort ansvar, understryker Anders Paulsson.

– Det är stor skillnad mellan att bli fast på ett asylboende och att bli involverad i aktiviteter i lokalsamhället. Isolering skapar segregation och gör det svårare att få jobb.

Kommentarer från LO-företrädarna Anna Palmér och Staffan Lindström

Anna Palmér och Staffan Lindström vid LO-distriktet i Västsverige betonar båda betydelsen av tidiga insatser, både för ungdomar utan gymnasieutbildning och nyanlända.

– Efter att man har gått igenom de grundläggande kurserna i sfi borde det vara möjligt att få läsa yrkessvenska på sfi, det vill säga svenskkurser som är specifikt anpassade efter olika branscher och yrken. Det kan vara ett sätt att snabbare komma ut i arbetslivet. I många yrken skulle man klara jobbet bra om man behärskar yrkessvenska även om man inte kan perfekt svenska i övrigt. Jag tror också att kurser i yrkessvenska skulle göra nyanlända ännu mer motiverade att studera svenska, säger Anna Palmér.

Anna Palmér och Staffan Lindström kritiserar båda de återkommande nyliberala idéerna om att integrationen ska främjas genom att det skapas fler låglönejobb.

– Problemet är delvis det motsatta, att många med långa utbildningar tvingas ta okvalificerade jobb. Om det skapades fler kvalificerade jobb skulle det frigöra fler jobb för personer med kortare utbildningar, säger Anna Palmér.

Staffan Lindström konstaterar att länder med större löneklyftor inte har lägre arbetslöshet än mer jämlika länder.

– Något sådant samband existerar inte. Tvärtom riskerar ökade löneklyftor att permanenta sociala klyftor. Det är också slående att de som föreslår lägre inkomstlöner sällan berättar vilka yrkesgrupper som ska få lägre lön. Det är lätt att uttrycka sig svepande, men svårare att konkretisera förslagen.

”Asylsökande måste komma ut på arbetsmarknaden. Det är viktigt för både individ och samhälle.”
- Anna Palmér

Anna Palmér återkommer till att det tar alltför lång tid för asylsökande att komma ut på arbetsmarknaden. Handläggningen av asylärenden har blivit väldigt lång samtidigt som det också tar lång tid att validera betyg och examen.

– Vi borde satsa mer pengar på detta. Både för den enskilde individen och för samhället. Det är som när man bygger ett hus. Det måste få kosta. Det är en investering för framtiden.

Ett annat viktigt tema som Anna Palmér och Staffan Lindström återkommer till är att det behövs tidiga insatser i skolan.

– Något har gått fel när det finns elever i årskurs sju som inte kan läsa och skriva ordentligt. Därför måste vi också ge skolan de resurser som krävs. Tyvärr har vi också sett att allt färre elever väljer yrkesprogrammen i gymnasieskolan. Vi ser också att många som väljer teoretiska program avbryter sina gymnasiestudier. Här behöver många saker göras, bland annat bör alla yrkesprogram ge allmän behörighet till högre utbildning, säger Anna Palmér.

”Det behövs tidiga insatser i skolan.”

- Palmér & Lindström

Förslag som lyfts fram av företrädare Göteborg

- Samordna arbetsmarknadsåtgärder och utbildning.
- Flexication – individualiserade korta utbildningar som ger tillträde till arbetsmarknaden.

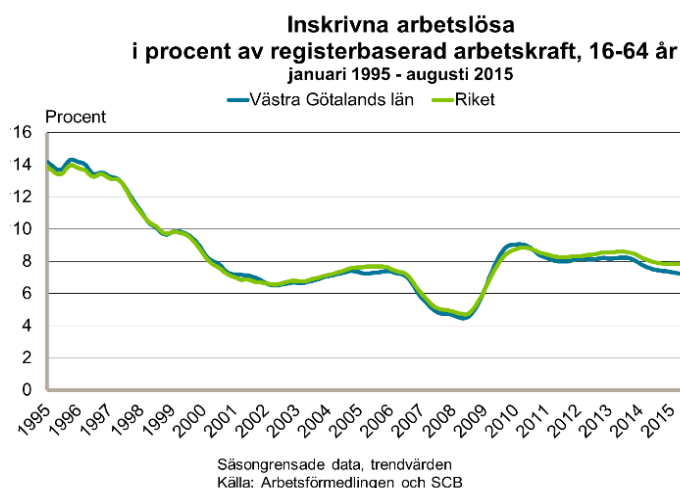
- Kompetenscenter som samlar personal från Arbetsförmedlingen, socialtjänsten, utbildningarna, näringslivet och det civila samhället på ett ställe.
- Alla som fått försörjningsstöd under nio månader får möjlighet att läsa in gymnasiekompetensen med bibehållet försörjningsstöd.
- Samverkan och dialog med arbetsgivare och fackliga organisationer om hur man ska underlätta för människor att få sitt första jobb.
- Snabbare validering. Korta kompletterande utbildningar för nyanlända och andra personer med arbetslivserfarenhet eller viss utbildning.
- Social hänsyn vid upphandlingar. Upphandlade företag ska anställa personer som befunnit sig långt från arbetsmarknaden.
- Arbetsplatsförlagd sfi-undervisning.
- Bransch- och yrkesanpassad sfi-undervisning.
- Ökad likvärdighet i skolsystemet. Särskilda satsningar på skolor där en hög andel av eleverna inte blir behöriga till gymnasieskolan.
- Särskilt stöd till nyanlända elever som börjar direkt i de högre årskurserna i grundskolan.
- Anställningsstöd där 25 procent av arbetstiden ska användas till studier.
- Satsning på alternativa studievägar för personer som inte har gymnasiekompetens, däribland folkhögskolor och system med kortare kurser.
- Praktik som ger människor en första förankring i arbetslivet.

Arbetslösheten i Västra Götalands län

I slutet av augusti 2015 var totalt 56 965 personer inskrivna som arbetslösa² (öppet arbetslösa eller i arbetsmarknadspolitiska program med aktivitetsstöd) på Arbetsförmedlingen i Västra Götalands län, vilket motsvarar 7,1 procent av arbetskraften i åldrarna 16–64 år (7,7 procent för riket). Det är en minskning med 2 664 personer eller 0,3 procentenheter jämfört med augusti 2014.³

² En person räknas som arbetslös om denna inte är sysselsatt men kan börja ett arbete inom 14 dagar och aktivt har sökt arbete under de senaste 4 veckorna eller inväntar att börja ett arbete inom tre månader efter mätveckan. Arbetslöshetsstalet är den andel av arbetskraften (det vill säga arbetslösa och sysselsatta personer) som är arbetslösa. Arbetslösheten varierar mycket mellan olika åldersgrupper. Ungdomsarbetslösheten ligger betydligt högre än den totala arbetslösheten.

³ Källa: Västra Götalandsregionens webbsida, september 2015. www.vgregion.se/sv/Vastra-Gotalandsregionen/startsida/Regionutveckling/Publikationer-statistik/Arbetsmarknadslaget-i-Vastra-Gotaland/

I stora drag följer Västra Götalands län den utveckling på arbetsmarknaden som finns i hela landet. Antalet inskrivna på arbetsförmedlingen har sjunkit något sedan 2010, till och med aningen mer i Västra Götalands län än i hela riket.

Även antalet inskrivna öppet arbetslösa har minskat sedan 2010, även i detta fall har minskningen varit aningen större i Västra Götaland än i landet i stort. Vidare har antalet varsel minskat i Västra Götaland och även i detta fall är utvecklingen stabil i jämförelse med övriga landet.

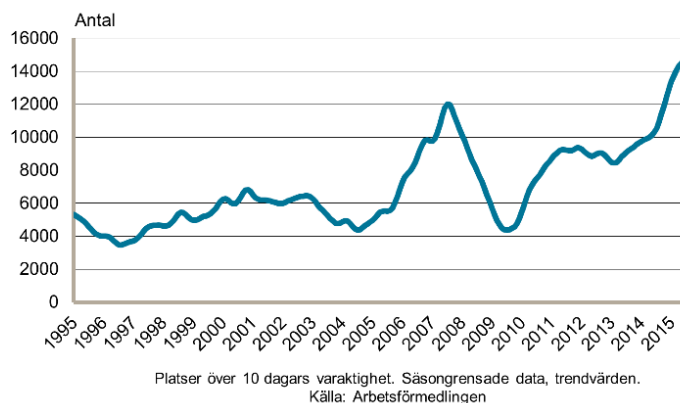
Antal och andel öppet arbetslösa samt sökande i program med aktivitetsstöd i slutet av augusti 2015

	Antal augusti 2015	Andel av arbetskraften (16-64 år) augusti 2015	Förändring jämfört med augusti 2014 (procentenheter)
Göteborgs-regionen	31 312	6,5%	-0,4
Fyrbodal	10 959	8,8%	-0,1
Skaraborg	9 229	7,3%	-0,5
Sjuhärad	6 643	6,3%	-0,2
Västra Götaland	56 965	7,1%	-0,3
Riket	367 132	7,7%	-0,1

Källa: Västra Götalandsregionens webbsida, september 2015.

Sedan 2010 finns också en påtaglig ökning av antalet lediga platser i Västra Götaland, från drygt 5 000 till knappt 15 000. Det är samtidigt påtagligt att antalet lediga jobb har ökat mer än vad arbetslösheten har minskat. Det kan tyda på många saker. En möjlig förklaring är att matchningen har blivit sämre, det vill säga att sammankopplingen mellan arbetssökande och arbetsgivare som efterfrågar arbetskraft inte fungerar. En annan möjlig förklaring är att orsaken till arbetslösheten delvis är strukturell, att vi har fått en ökad polarisering på arbetsmarknaden mellan de som är attraktiva och de som inte är det.

Västra Götalands län Nyanmälda lediga platser januari 1995 - augusti 2015

Statistiken ovan bygger på uppgifter från Arbetsförmedlingen och SCB och är hämtad från ”Pressmeddelande för Västra Götalands län, augusti 2015”.⁴

Glappet mellan antalet lediga jobb och antalet arbetssökande har blivit större. En motsvarande trend finns i flera andra västländer. I flera länder har arbetslösheten och antalet lediga jobb ökat samtidigt. En slutsats är därför att det inte enbart räcker med en aktiv arbetsmarknadspolitik, det behövs också en strategi för sociala investeringar och omfattande satsningar på utbildning, både för barn och vuxna. För ett mer utvecklat resonemang kring detta tema se bland annat rapporten ”Dags att skrota ’full sysselsättning’?”.⁵

Fakta: Prognos för Västra Götaland

Företagen i Västra Götaland ser ljusst på framtiden och många räknar med att behöva anställa fler för att möta en ökad efterfrågan. Orsaken är en positiv utveckling av den inhemska ekonomin samtidigt som hjulen börjat rulla igen på flera viktiga exportmarknader. Därmed kommer fler i arbete och arbetslösheten bedöms minska med cirka 6 000 personer i Västra Götalands län fram till slutet av 2016. Det visar de intervjuer som Arbetsförmedlingen gjort med över 1 500 av länets arbetsgivare under våren.⁶

Arbetslösheten bland utrikes födda i Västra Götaland – uppdelat efter kön, vistelsetid m.m.

En större andel utrikes födda än inrikes födda befinner sig i arbetslöshet och utanför arbetskraften. Det ställer krav på specifika åtgärder. En utgångspunkt i den här rapporten är emellertid att det ger en förenklad bild att enbart jämföra utrikes födda med inrikes födda. Det bidrar till en polarisering som kan leda till att de utrikes och de inrikes födda uppfattas som enhetliga grupper. I själva verket framträder en betydligt mer komplex bild om man tar hänsyn till fler faktorer. I detta avsnitt tar statistiken ändå avstamp i skillnader mellan utrikes

⁴ Västra Götalandsregionen, Arbetsmarknadsläget i Västra Götaland, 2015.

⁵ Nilsson & Nyström, ”Dags att skrota ’full sysselsättning’”

⁶ Arbetsförmedlingen, 2015a

och inrikes födda, men för att därefter påvisa hur även andra faktorer påverkar, som utbildningsnivå, kön och vistelsetid i Sverige.

Av den statistik som visar Västra Götalands län och Hallands län tillsammans framgår att antalet arbetslösa i juli 2015 uppgick till sammanlagt 64 923 personer. Av dessa är 30 359 personer utrikes födda, vilket motsvarar 48 procent.⁷ Totalt är antalet människor i arbetsför ålder (15–64 år) i Västsverige 1 229 500, varav antalet utrikes födda beräknas vara 233 053 personer, motsvarande 19 procent.⁸

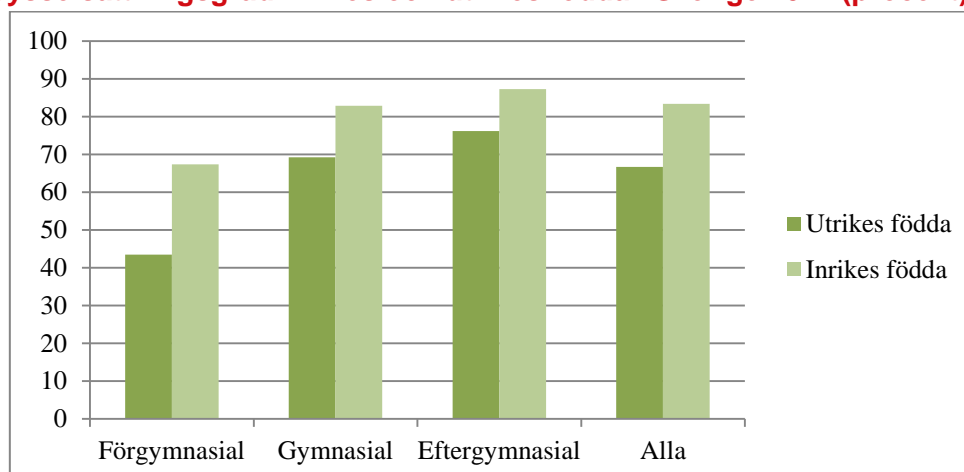
Tabellerna nedan visar andelen utrikes och inrikes födda i arbetsför ålder, samt i arbetslöshet. Trots att bara 19 procent av befolkningen i arbetsför ålder är utrikes födda, är nästan hälften av alla arbetslösa i Västsverige födda utanför Sverige.

	Utrikes födda	Inrikes födda
Befolkning i arbetsför ålder	19 %	81 %
Befolkning i arbetslöshet	48 %	52 %

Källa: SCB, 2015 & Arbetsförmedlingen, Arbetsmarknadsläget i Västra Götalands och Hallands län i juli 2015.

Tabellen nedan visar att utbildningsnivå påverkar andelen som arbetar, sysselsättningsgraden hos utrikes födda når aldrig upp till samma nivå som inrikes födda. Svårast är det för personer som saknar gymnasieutbildning, eftersom Sverige har den lägsta andelen enklare jobb i EU blir det tuff konkurrens om dessa.⁹ En stor andel av den utrikes födda befolkningen har arbeten som de är överkvalificerade för, vilket innebär att många jobb som egentligen inte ställer krav på högre utbildning går till människor med längre utbildningar.¹⁰

Sysselsättningsgrad inrikes och utrikes födda i Sverige 2014 (procent)

Källa: Ekonomifakta 2015, genom SCB (AKU).

Vistelsetiden i Sverige har stor betydelse för utrikes föddas etablering på arbetsmarknaden. Efter tio år i Sverige ligger sysselsättningsgraden på omkring 70 procent i Västsverige (Ekonomifakta, 2015).

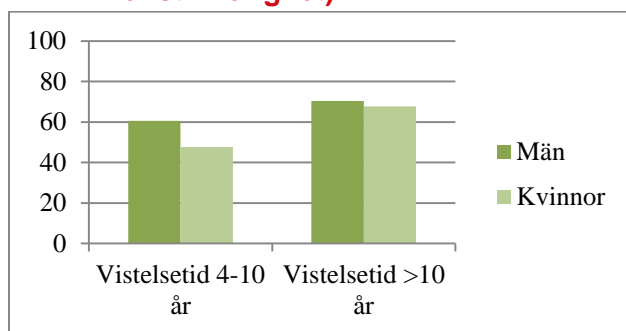
⁷ Arbetsförmedlingen, 2015

⁸ SCB, 2015

⁹ Ekonomifakta, 2015

¹⁰ Vedin, *Etablering i skuggan av hög arbetslöshet, skillnadsskapande och migrationseffekter*

Andel utrikes födda förvärvsarbetande i Västsverige 2014 (efter vistelsetid och könstillhörighet)

Källa: Registerbaserad arbetsmarknadsstatistik (RAMS), www.scb.se/rams

Teoretiska utgångspunkter

Som LO-utredaren Ulrika Vedin konstaterar, är det problematiskt att använda uttrycket utrikes födda isolerat från andra faktorer och i svepande ordalag. Då kan det uppfattas som en uppdelning mellan ”vi” och ”de”. Detta kan ge en missvisande bild, eftersom ”Utrikes födda likväl som inrikes födda är brett sammansatta grupper, med varierande förutsättningar på arbetsmarknaden.”¹¹ Faktorer som påverkar inträdet på arbetsmarknaden och som innebär att utrikes födda inte är en enhetlig grupp är bland annat kön, utbildningsnivå, vistelsetid i Sverige och risken för att bli utsatt för etnisk diskriminering.

En uppenbar risk med en polariserad uppdelning mellan ”vi” och ”de” är också att det kan skapa uppfattningen att orsaken till den nuvarande arbetslösheten är att det är något fel på arbetskraften, som att den är lågutbildad eller född i ett annat land. En konsekvens av detta är att blicken inte riktas mot det verkliga problemet, att det behövs fler arbeten, vilket i sin tur framför allt beror på att efterfrågan på arbetskraft är alltför låg. Dessutom leder perspektivet att arbetslösheten beror på brister hos arbetskraften till att problemet med diskriminering, bland annat på etnisk grund, förvandlas till en icke-fråga.

Sedan 1990-talskrisen har Sverige haft en hög arbetslöshet. Det har inneburit att konkurrensen skärpts om tillgängliga jobb, men också om stöd vid arbetslöshet och om bostäder i regioner med lägre arbetslöshet. Detta har i sin tur inneburit en förändring av maktrelationerna i samhället. När arbetslösheten är hög får arbetsgivaren större makt gentemot arbetstagaren. Arbetsgivaren får större möjlighet att endast erbjuda tillfälliga anställningar och dåliga arbetsvillkor. Kollektivavtalen på arbetsmarknaden är en broms mot denna tendens. Samtidigt finns politiska krav på att ingångslönerna bör vara lägre. Sådana politiska krav är riktade mot de nuvarande lönenivåerna i kollektivavtalen. Utifrån samma resonemang drivs exempelvis idén att skapandet av fler låglönejobb är lösningen för att klara integrationen. Felet med detta politiska program är flera.

För det första finns inget internationellt samband mellan att fler låglönejobb skapar en lägre arbetslöshet.

¹¹ Vedin, *Etablering i skuggan av hög arbetslöshet, skillnadsskapande och migrationseffekter*

För det andra visar erfarenheten av att stora låglönesektorer leder till att många arbetstagare blir permanent inlåsta i dessa sektorer och att de inte generellt fungerar som en ingång till andra arbeten.

För det tredje kan fler lösningar på arbetslöshet bland lågutbildade vara att dels satsa på utbildning, dels skapa fler kvalificerade jobb. Som LO visar i kongressrapporten ”Vägen till full sysselsättning och rättvisa löner” tvingas i dag många överkvalificerade personer arbeta i okvalificerade låglönejobb på grund av bristen på sysselsättning. Med fler kvalificerade jobb frigörs fler jobb för personer med kortare utbildning.

Ovanstående resonemang har utvecklats i rapporten ”Den nya strukturomvandlingen – Jobbpolarisering och konkurrens om jobben” skriven av Thomas Carlén¹². Carlén driver tesen att utbildningsexpansionen i befolkningen har ökat snabbare än jobbets utbildningskrav. Den successivt stigande utbildningsnivån har inte fullt ut motsvarats av en ökning av antalet kvalificerade arbeten, det har skapat en överutbildning.

Det innebär att fler har en längre utbildning än vad de aktuella jobben kräver, därmed undermineras möjligheten att åstadkomma en effektiv matchning.

”De som har en längre utbildning söker sig neråt i kravhierarkin när de inte kan få jobb som matchar deras utbildning. /.../ och tränger samtidigt undan personer med kortare utbildning från den delen av arbetsmarknaden där kort utbildade skulle kunna utföra arbete. Överutbildningen visar att det finns skillnader mellan den utbildning som krävs för att få ett arbete och den utbildning som krävs för att kunna utföra samma arbete. Det är uppenbart att utbildningskraven inte enbart speglar innehållet i arbetet utan även andra faktorer som i princip är oberoende av arbetsinnehållet.” –Carlén, 2014

En effekt av det resonemang som Carlén redovisar blir att personer med kort utbildning oftare än andra hamnar i arbetslöshet (och i längre perioder av arbetslöshet). Detta innebär att arbetslösheten inte fördelas jämnt mellan grupper med olika utbildningsbakgrund.

En konkret aspekt av detta är att arbetsgivare höjer kraven på arbetskraft när arbetslösheten är hög. Det är en central förklaring till att gymnasiekompetens i praktiken har blivit ett minimikrav för att få tillträde på arbetsmarknaden.¹³

En annan central utgångspunkt är att kampen för en låg arbetslöshet aldrig kan handla om en hög sysselsättning till vilket pris om helst. IF Metall formulerade redan under 1980-talet visionen om det goda arbetet. Det innebar bland annat en trygg anställning, medbestämmande, fortlöpande utbildning, jämställdhet och en arbetsmiljö utan risk för ohälsa och olycksfall. När arbetslösheten är hög finns risk för att kraven på arbetets innehåll tunnas ut. Ett sätt att motverka en sådan uttunning är fackligt inflytande och kollektivavtal som bygger på det fackliga löftet, men också en aktiv arbetsmarknads- och näringspolitik där staten inte drar tillbaka sina åtaganden om fortbildning, stödande åtgärder och en aktiv fördelningspolitik.

¹² Carlén, *Den nya strukturomvandlingen – Jobbpolarisering och konkurrens om jobben*

¹³ Vedin, *Etablering i skuggan av hög arbetslöshet, skillnadsskapande och migrationseffekter*

En konsekvens av att arbetslösheten varit hög sedan 1990-talskrisen är att de sociala klyftorna har förstärkts och att ojämlikheten har tilltagit. Det har i sin tur bidragit till att förstärka klassklyftorna efter köns- och etnicitetslinjer. Ett annat sätt att beskriva detta är att det handlar om en förskjutning av makt. Försämrade ekonomiska villkor relativt andra delar av befolkningen innebär ojämlika möjligheter att förverkliga olika livsprojekt. En ökad arbetslöshet gör det svårare, som vi visat ovan, att ställa krav på arbetets innehåll. Även detta är ett tecken på förskjutning av makt. När de sociala klyftorna även ökar efter köns- och etnicitetslinjer innebär det att förskjutningen av makt inte bara skett på grundval av klass, utan också på grund av kön och etnicitet.

Ett annat sätt att formulera samma perspektiv är att klass, kön och etnicitet tillsammans ”utgör en väv som sammantaget formar ramar och förutsättningar i olika sammanhang, inte minst på arbetsmarknaden och i arbetslivet”.¹⁴

Detta synsätt ligger i nära samklang med hur LO definierar full sysselsättning:

”LO definierar full sysselsättning som det läge när alla som kan och vill arbeta också har ett arbete. Då är arbetslösheten låg. Full sysselsättning kan dock råda vid både låg och hög sysselsättningsgrad. För LO är därför full sysselsättning inte en tillräcklig målsättning, utan sysselsättningen måste också vara hög och jämnt fördelad mellan kvinnor och män oberoende av klassbakgrund, svensk och utländsk bakgrund, funktionsförmåga och ålder.” -LO, 2013

Konkreta förslag från LO

I LO:s kongressrapport ”Vägen till full sysselsättning och rättvisa löner” samt i rapporten ”Etablering i skuggan av hög arbetslöshet, skillnadsskapande och migrationseffekter” lyfts flera krav för att stärka flyktingar och anhöriginvandrades position på den svenska arbetsmarknaden. Nedanstående krav är hämtade från dessa två rapporter. Här återges kraven i förkortad form.

1. Stöd under asyltiden.

Det handlar bland annat om att påbörja svenskundervisning och att kartlägga utbildning och arbetslivserfarenheter (som dokumenteras och kan föras vidare).

2. Svenska för invandrare bör utvecklas.

Undervisningen i svenska bör förbättras med utgångspunkt i pedagogisk forskning om vuxnas lärande. Kunskaper i svenska motsvarande nivå D (sfi) öppnar dörrar för annan utbildning och skapar därför förutsättningar för en framgångsrik integration. Sfi behöver kompensera för klasskillnader och skillnader i förutsättningar som beror på språkligt avstånd. Det framstår även som centralt med insatser som syftar till att minska avhoppen.

¹⁴ Vedin, *Etablering i skuggan av hög arbetslöshet, skillnadsskapande och migrationseffekter*

3. **Slopa etableringsreformens tidsgräns på två år.**
Ett slopande av etableringsreformens tidsgräns behövs för att inte staten ska föra över kostnader och ansvar till kommunerna.
4. **Nyanlända flykting- och anhöriginvandrare bör omfattas av likvärdigt stöd för etablering, inklusive statlig etableringsersättning (aktivitetsstöd).**
Detta för att tydliggöra att det arbetsmarknadspolitiska ansvaret i första hand är statens (Arbetsförmedlingens).
5. **Avslutad sfi ska kvalificera för arbetslöshetsförsäkringens grundbelopp.**
Det skulle stärka kopplingen till den aktiva arbetsmarknadspolitiken och minska problemet med att nyanlända i högre grad än andra står utan försäkringsskydd vid arbetslöshet.
6. **Arbete med stöd bör i hög grad likna ordinarie arbeten eftersom det stärker övergången till arbete utan stöd.**
Subventionerade anställningar bör vara förknippade med kollektivavtalsliknande anställningsvillkor och löner. De lönenivåer som omfattas av subventioner bör höjas kraftigt, så att en större del av arbetsmarknaden öppnas upp.
7. **Bättre matchning mellan utbildning och arbete med stöd.**
Att öppna upp en större del av arbetsmarknaden genom höjda tak för subventioner är en viktig nyckel för det.
8. **Subventionerade anställningar bör betraktas som ordinarie arbeten och därmed innebära att det går att kvalificera sig till arbetslöshetsförsäkringen.**
Det skulle minska problemet med att nyanlända i högre grad än andra står utanför försäkringsskydd vid arbetslöshet.
9. **Ett kunskapslyft i två nivåer för flykting- och anhöriginvandrare.**
Insatsen bör läggas inom ramen för den aktiva arbetsmarknadspolitiken och ge rätt till aktivitetsstöd. Det första steget bör ge möjlighet till gymnasiekompetens när sådan saknas. Det andra steget gäller gymnasialt och eftergymnasialt utbildade och bör inriktas på att validera kunskaper, bedöma yrkeskompetensen och erbjuda kompletterande utbildningar. För yrkesinriktad validering på gymnasienivå och eftergymnasial nivå bör arbetsmarknadens parter involveras för att öka kvaliteten och legitimiteten i valideringen.
10. **Väntetiden för ett eget boende måste kortas.**
Det är nödvändigt för att så snabbt som möjligt kunna upprätta en etableringsplan och påbörja olika utbildningar. Det är också viktigt att boende styrs till kommuner och regioner där arbetsmarknaden har goda förutsättningar att ta emot ny arbetskraft. Vidare måste staten och kommunerna samverka bättre för ett gemensamt

ansvarstagande och en jämnare fördelning av mottagandet av nyanlända mellan kommuner

11. Motverka diskriminering.

För att motverka diskriminering behövs resurser som möjliggör en god bild av varje arbetsökandes kompetens och erfarenheter i kombination med regelbundna stödjande kontakter.

Skriftliga källor

Arbetsförmedlingen, 2015. *Arbetsmarknadsläget i Hallands län i juli månad 2015*. Författad av Peter Nofors, Analysavdelningen.

Arbetsförmedlingen, 2015. *Arbetsmarknadsläget i Västra Götalands län i juli månad 2015*. Författad av Sara Andersson, Analysavdelningen.

Arbetsförmedlingen, 2015a, Statistik/Prognoser.
www.arbetsformedlingen.se/Om-oss/Statistik-prognoser/Prognoser.html?searchParameter=Västra+Götaland&year=2015

Carlén, Thomas, *Den nya strukturomvandlingen – Jobbpolarisering och konkurrens om jobben*, LO, 2014.

Ekonomifakta, 2015. *Arbetslöshet – Utrikes födda*.
<http://www.ekonomifakta.se/sv/Fakta/Arbetsmarknad/Integration/Arbetsloshet-utrikes-fodda/>

Ekonomifakta, 2015. *Gullspång & Göteborg*.

LO-Rapport, februari 2015, LO-distriktet i Västsverige, *Unga vuxna som varken arbetar eller studerar i Västra Götaland. Vilka är de och vad kan samhället göra för att stärka deras möjlighet till arbetslivsetablering?*

LO, 2013, *Saknas: En arbetslinje för omställning – växande behov och sämre möjligheter till omställning på arbetsmarknaden*, delrapport 4. Arbetsmarknaden efter krisen.

Nilsson, Anders & Örjan Nyström, 2012. ”Dags att skrota ’full sysselsättning?’”
Tankeverksamheten.

SCB, 2015. *Registerbaserad arbetsmarknadsstatistik (RAMS)*, www.scb.se/rams

Vedin, Ulrika, LO, 2015. *Etablering i skuggan av hög arbetslöshet, skillnadsskapande och migrationseffekter*.

Västra Götalandsregionen, *Arbetsmarknadsläget i Västra Götaland, 2015*.
<http://www.vgregion.se/sv/Vastra-Gotalandsregionen/startside/Regionutveckling/Publikationer-statistik/Arbetsmarknadslaget-i-Vastra-Gotaland/>

Text: Mats Wingborg

Bilaga 1

Bakgrundsfakta om etableringsreformen

Den 1 december 2010 trädde lagen (2010:197) om etableringsinsatser i kraft. I och med den nya lagen övertog Arbetsförmedlingen det samordnande ansvaret för nyanlända från kommunerna i den så kallade etableringsreformen. Syftet med etableringsreformen är att påskynda och underlätta nyanländas etablering i arbetslivet. Etableringsreformen omfattar flyktingar och deras anhöriga, däremot inte övriga anhöriginvandrare, det vill säga de som inte är anhöriga till flyktingar, av reformen. Det innebär att flyktingar och deras anhöriga respektive övriga anhöriginvandrare får olika stöd för etablering på arbetsmarknaden, trots att de möter likvärdiga migrationseffekter och likartade etableringshinder. Eftersom män i högre grad är flyktinginvandrare och kvinnor i högre grad är övriga anhöriginvandrare finns ett jämställdhetsproblem i tillgången till tidigt stöd för arbetsmarknadsetablering.